त्रिसुगन्धि, क्ली, (त्रयाणां सुगन्धिद्रव्याणां समाहारः ।) त्रिजातकम् । इति राजनिर्घण्टः ॥ (यथा, अश्ववैद्यके । १२ । ७३ ।
"त्वगेलापत्रसंयोगे त्रिसुगन्धि त्रिजातकम् ।
नागकेसरसंयुक्तं चतुर्जातकमुच्यते ॥")

त्रिसुपर्णः, पुं, बह्वृचानां वेदभागः । तद्व्रतञ्च । तद्योगात् पुरुषोऽपि त्रिसुपर्णः । इति मनुटीकायां कुल्लूकभट्टः ॥ (यथा, मनुः ।३ । १८५ ।
"त्रिणाचिकेतः पञ्चाग्निस्त्रिसुपर्णः षडङ्गवित् ॥")

त्रिस्रोताः, [स्] स्त्री, (त्रीणि स्रोतांसि यस्याः । यद्वा, त्रिषु लोकेषु स्वर्गमर्त्त्यपातालेषु स्रोतांसि यस्याः ।) गङ्गा । (यथा, माघे । ३ । १० ।
"अङ्गुष्ठनिष्ठ्यूतमिवोर्द्ध्वमुच्चै-
स्त्रिस्रोतसः सन्ततधारमम्भः ॥")
नदीभेदः । इति मेदिनी । से, ५४ ॥

त्रिहल्यं, त्रि, (त्रिवारं हलेन कृष्टम् । हल+ "मतजनहलात् करणजल्पकर्षेषु ।" ४।४।९७। इति यत् ।) वारत्रयकृष्टक्षेत्रम् । तत्पर्य्यायः । त्रिगुणाकृतम् २ तृतीयाकृतम् ३ त्रिसीत्यम् ४ । इत्यमरः । २ । ९ । ९ ॥

त्रिहायणी, स्त्री, (त्रयो हायना यस्याः । "दामहायनान्ताच्च ।" ४ । १ । २७ । इति ङीप् । " त्रिचतुर्भ्यां हायनस्य ।" इति णत्वम् ।) त्रिवर्षा गौः । इत्यमरटीकायां रमानाथः ॥ (यथा, कात्यायनश्रौतसूत्रे । २२ । ९ । १३ । "वत्सतर्य्यश्च त्रिहायण्योऽप्रीताः पञ्चवर्णा इवाजीव पृश्नयो नवनीतपृश्नयोऽरुणाः पिशङ्गाः सारङ्गाः ॥") द्रौपदी । यथा,—
"कृते युगे वेदवती त्रेतायां जनकात्मजा ।
द्वापरे द्रौपदीच्छाया तेन कृष्णा त्रिहायणी ॥"
इति ब्रह्मवैवर्त्ते श्रीकृष्णजन्मखण्डम् ॥
(त्रिवत्सरे, त्रि । यथा, महाभारते । ३ । २३९ । ६ ।
"अथ संस्मारणं कृत्वा लक्षयित्वा त्रिहायणान् ।
वृतो गोपालकैः प्रीतो व्यहरत् कुरुनन्दनः ॥")

त्रुट, क ङ } छिदि । इति कविकल्पद्रुमः ॥
त्रुट, यशि } (चुरां-आत्मं-दिवां-तुदां-परं-अवयवद्विधाभावमात्रे अकं-छेदनमात्रे सकं-सेट् ।) द्वौ दन्त्यवर्गप्रथमादी । क ङ, त्रोटयते । य, त्रुट्यति चोटिष्यति । तुदाद्यन्तर्गणस्यैव कुटादित्वमिति । दिवादिपक्षे न कुटादित्वम् । शि, त्रुटति अत्रुटीत् । शेषस्तु विदीर्णभावेऽपि । यथा, त्रुट्यद्भीमधनुःकठोरनिनद इति महानाटकम् । मयूखनखरत्रुटत्तिमिरकुम्भिकुम्भस्थले । क्वचिन्नञीभावेऽपि यथा । त्राट्यते यदि वत्सस्त्रुट्यति वाससा जघने इत्युद्भटः । इति दुर्गादासः ॥

त्रुटिः, स्त्री, (त्रुट्यते इति । त्रुट्+ "इगुपधात् कित् ।" उणां ।४।१२०। इति इन् स च कित् ।) क्षुद्रैला । (यथा, सुश्रुते । उत्तरतन्त्रे । ५२ ।
"अनुकारिकां मरिचानि नागराह्वां
पक्त्वा सतुलैस्त्रुटिकोलपत्रैः ॥"
अस्याः पर्य्यायो यथा,—
"वयस्था तीक्ष्णगन्धा च सूक्ष्मैला त्रिपुटा त्रुटिः ॥"
इति वैद्यकरत्नमालायाम् ॥)
अल्पम् । संशयः । कालभेदः । स च क्षणाष्टमचतुर्भागप्रहरणात्मकः । इत्यमरः ।३।३।३७॥ क्षणद्वयात्मकः । इति तट्टीकायां स्वामी ॥ यथा, भागवते । ३ । ११ । ५ ।
"अणुर्द्वौ परमाणू स्यात् त्रसरेणुस्त्रयः स्मृतः ।
जालार्करश्म्यवगतः खमेवानुपतन्नगात् ।
त्रसरेणुत्रिकं भुङ्क्ते यः कालः स त्रुटिः स्मृता ॥")

त्रुटिवीजः, पुं, (त्रुटिरल्पं वीजमस्य ।) कचुः । इति शब्दमाला ॥

त्रुटी, स्त्री, (त्रुटि+"कृदिकारादक्तिनः ।" इति वा ङीष् ।) त्रुटिः । इत्यमरटीकायां भरतः ॥

त्रुम्प, वधे । इति कविकल्पद्रुमः ॥ (भ्वां-परं-सकं-सेट् ।) त्रुम्पति । इति दुर्गादासः ॥

त्रुम्फ, वधे । इति कविकल्पद्रुमः ॥ (भ्वां-परं-सकं-सेट् ।) त्रुम्फति । इति दुर्गादासः ॥

त्रुप, वधे । इति कविकल्पद्रुमः ॥ (भ्वां-परं-सकं-सेट् ।) त्रोपति । इति दुर्गादासः ॥

त्रुफ, वधे । इति कविकल्पद्रुमः ॥ (भ्वां-परं-सकं-सेट् ।) त्रोफति । इति दुर्गादासः ॥

त्रेता, स्त्री, (त्रीन् भेदान् एति प्राप्नोतीति । यद्वा, त्रित्वमिता । पृषोदरादित्वात् साधुः । एतन्निरुक्तिर्यथा, हरिवंशे । २०५ । ५ ।
"त्रिधा प्रणीतो ज्वलनो मुनिभिर्व्वेदपारगैः ।
अतस्त्रेतात्वमापन्नो यदेकस्त्रिविधः कृतः ॥")
दक्षिणाग्निः गार्हपत्यः आहवनीयः एकोक्त्या इदमग्नित्रयम् । इत्यमरः ।२।७।२०॥ (यथा, हरिवंशे । २६ । ४५-४६ ।
"मथित्वाग्निं त्रिधा कृत्वा अयजत् स नराधिपः ।
इष्ट्वा यज्ञैर्बहुविधैर्गतस्तेषां सलोकताम् ॥
गन्धर्व्वेभ्यो वरं लब्ध्वा त्रेताग्निं समकारयत् ।
एकोऽग्निः पूर्व्वमेवासीदैलस्त्रेतामकारयत् ॥")
द्वितीययुगम् । तस्य परिमाणं यथा,—
"त्रिचत्वारिंशल्लक्षेण विंशत्सहस्राधिकेन च ।
चतुर्युगं परिमितं नरमानक्रमेण च ॥
द्विषट्लक्षपरिमितं षण्णवतिसहस्रकम् ।
त्रेतायुगं परिमितं कालविद्भिः प्रकीर्त्तितम् ॥"
इति ब्रह्मवैवर्त्ते प्रकृतिखण्डम् ॥ * ॥
तस्य धर्म्मा यथा,—
"त्रेतायुगे समायाते धर्म्मः पादोनतां गतः ।
अध्यात्मज्ञानिता लोकाः केचित् केचित् दयाश्रयाः ॥
विष्णुध्यानरता लोका यज्ञदानपरायणाः ।
वर्णाश्रमाचाररताः सुखिनः सुस्थचेतसः ॥
क्षत्रा भूमिस्पृशः शूद्राः सर्व्वे ब्राह्मणसेविनः ।
ब्राह्मणाश्च महात्मानो वेदवेदाङ्गपारगाः ॥
प्रतिग्रहनिवृत्ताश्च सत्यसन्धा जितेन्द्रियाः ।
तपोव्रतरता नित्यं दातारो विष्णुसेविनः ॥
कालवर्षी तडित्वांश्च स्त्रियः सर्व्वाः पतिव्रताः ।
वसुन्धरा च शस्याढ्या पुत्राश्च पितृसेविनः ॥"
इति पाद्मे क्रियायोगसारः ॥

त्रेतायुगं, क्ली, (त्रेतैव युगम् ।) द्वितीययुगम् । तस्योत्पत्त्यादि यथा,—
"कार्त्तिकशुक्लनवम्यां सोमवारे त्रेतायुगोत्पत्तिः । तत्र अवतारत्रयम् । वामनपरशुरामश्रीरामचन्द्राः । पुण्यं त्रिपादम् । पापमेकपादम् । पुष्करनामकं तीर्थम् । सात्त्विको ब्राह्मणः । अस्थिगताः प्राणाः । चतुर्द्दशहस्तपरिमितो मानवदेहः । दशसहस्रवर्षं परमायुः । व्यवहार्य्यं रौप्यपात्रम् । तद्युगाब्दाः १२९६००० । तत्र राजानः सूर्य्यवंशीयबाहुकसगरांशुमदसमञ्जसदिलीपभगीरथाजदशरथश्रीरामचन्द्रकुशलवा एते चक्रवर्त्तिनः । तल्लक्षणम् ।
दानधर्म्मरता नित्यं तपस्या तीर्थदर्शनम् ।
अग्निहोत्रपरा लोका राजानो यज्ञकारिणः ॥
तत्र तारकब्रह्मनाम ।
रामनारायणानन्त मुकुन्द मधुसूदन ।
कृष्ण केशव कंसारे हरे वैकुण्ठ वामन ! ॥"
इति मुद्राङ्कितपञ्जिकातः संगृहीतम् ॥

त्रेतायुगाद्या, स्त्री, (त्रेतायुगस्य आद्या प्रथमा तिथिः ।) त्रेतायुगारम्भतिथिः । सा च कार्त्तिकशुक्लनवमी । तत्प्रमाणं युगाद्याशब्दे द्रष्टव्यम् ॥

त्रेधा, व्य, (त्रिप्रकारम् । "संख्याया विधार्थे धा ।" ५ । ३ । ४२ । इति धा । "एधाच्च ।" ५ । ३ । ४६ । इति धा इत्येतस्य एधाच् ।) त्रिधा ॥ इति मुग्धबोधम् ॥ (यथा, ऋग्वेदे ।१।२२।१७।
"इदं विष्णुर्विचक्रमे त्रेधा निदधे पदम् ।
समूळ्हमस्य पांसुरे ॥")

त्रै, ङ पालने । इति कविकल्पद्रुमः ॥ (भ्वां-आत्मं-सकं-अनिट् ।) दन्त्यवर्गाद्यादिः । ङ, त्रायते । चक्रिंस्त्राहीत्याद्यौ त्राहीति त्रायते त्रा विच् पश्चात् त्रा इवाचरतीति क्वौ साध्यम् । केचिदादौ त्रा पठन्ति । इति क्रमदीश्वरः । इति दुर्गादासः ॥

त्रैगुण्यं, क्ली, (त्रिगुणानां भावः कर्म्म वा । त्रिगुण+ष्यञ् ।) त्रिगुणधर्म्मः । सत्वरजस्तमस्त्वम् । यथा,—
"त्रैगुण्यविषया वेदा निस्त्रैगुण्यो भवार्ज्जुन ! ।"
इति श्रीभगवद्गीता ॥
शैत्यसौगन्ध्यमान्द्यम् । यथा,—
"त्रैगुण्यललितैश्चारुमरुद्भिरुपवीजिते ॥"
इति शिवरात्रिव्रतकथा ॥
त्रिभिः पूरणञ्च ॥

त्रैधं, व्य, (त्रिप्रकारमिति त्रिधा । ततः "द्वित्र्योश्च धमुञ् ।" ५।३।४५। इति धा इत्यस्य धमुञ् ।) त्रिधा । इति मुग्धबोधम् ॥ (यथा, महाभारते । ३ । ३२ । ३२ ।
"सर्व्वमेव हठेनैके दैवेनैके वदन्त्युत ।
पुंसः प्रयत्नजं किञ्चित् त्रैधमेतन्निरुच्यते ॥")